

מה אתם בשכר אף אנו...

(תגובה לרב בניהו ברונר ולרב יהודה ג'ייסון)

בחוברת האחרונה של 'צהר' (גיליון יח, עמ' 167) פתח בפנינו (באומץ לא קטן) הרב מאיר נהוראי צוהר קטן להתלבטות שבה מתלבטים רבים מבין הרבנים המחתנים, בהעמדת השאלה על ההתנדבות של הרבנים לערוך חופות חינם. השאלה שהועלת על ידו יצאה מתוך נקודת הנחה שפעילות 'צהר' בתחום עריכת החופות הינה הצלחה גדולה ויש בה מידה רבה של קידוש השם. נדמה לי שכל מי שמכיר את הפרויקט שותף לדעה זו, וגאה להיות חלק מקידוש השם הגדול שנעשה על ידי עמותת 'צהר'. על כך אין חילוקי דעות (וזה המקום להודות לראשי 'צהר' שבחרו בי להיות שייך לקבוצה זו של מקדשי השם). ברצוני לנסות לתרום את תרומתי הדלה לוויכוח זה מניסיוני כרב מחתן ב'צהר' וכרב מחתן ורושם נישואין במסגרת תפקידי ברבנות (הממסד).

א. "מה אני בחינם אף אתם בחינם"

בראשית הדברים אתיחס לעניין ההלכתי.

הרב ברונר מביא את דברי ר' עובדיה מברטנורא, השולל בצורה נחרצת קבלת שכר על סידור הגט ומכנה רב המקבל שכר עבור סידור גט כגזלן ואנס¹, כאשר להלכה, דבריו שנויים במחלוקת בין מרן המחבר שאסר והרמ"א שהתיר². אלא שאין הנידון דומה לראיה כלל וכלל; שהרי הרע"ב מדבר על רב שתושבי העיר חייבים לבוא אליו לסידור גיטין, בעוד שאנו מדברים על רבנים שהזוגות פונים אליהם מרצונם החופשי.

מאותה סיבה אין להביא ראיה מדברי מרן הראשל"צ הגרב"צ עוזיאל³ לגבי איסור נטילת שכר לעשיית מצוה, כי הרב מדבר על מצוות "שהטילה התורה על איש מישראל לעשות לתועלת האחרים", כמו פסקי הלכה המחייבים את השומע, או הגדת עדות **המחייבת** את העד להעיד. יש רבנים המחויבים על פי החוק לחתן זוגות, ועליהם ניתן לכתוב את דברי האיסור האלה (ואכן על כך כתב הרע"ב את דבריו החריפים); אך אין זה דומה כלל לרבנים המחתנים מטעם 'צהר' כי אין תפקידם על פי החוק לחתן זוגות.

גם תשובת המהר"ם פדובה⁴, שהרב ברונר הביא חלק ממנה, אינה קשורה לעניינינו; כי הוא דן

1. בפירושו למשנה בכורות ד, ו.

2. שו"ע אה"ע, סדר הגט סעי' ד.

3. משפטי עוזיאל ח"ד, חו"מ סי' טו.

4. שו"ת מהר"ם פדובה סי' מ: "בדרוש הרב התובע שכר טרחו מקהל אוטרנטי"ו... ולא הוקצב לו שכר על דברים

הללו; רק אחרי ימים רבים, שביקש הרב להיפרד מן העיר... נתקצבו אליו הקהל והקציבו אליו שכר להבא

כדי להחזיקו שם, ועל העבר לא דיברו מאומה... עד אחר עברו חלפו ימים... והרב ערר ישנים ותבע שכירות

לימודו וטורחו אף מן הימים הקדמונים שלא הוקצב לו שכר עליהם".

רק על שכר הרב לתקופה שבה לא סיכמו אתו את שכרו, ואילו על שכרו המסודר של הרב לא ערער המהר"ם כלל. ומכאן שאם יש שכר קבוע וידוע מראש אין בעיה הלכתית. וכך נראה לי גם לגבי תשובות הרדב"ז, החתם סופר והנצי"ב שהביא הרב ברונר, האוסרות לקבל שכר. גם דיון זה שייך לרבנים שתפקידם לחתן את הזוג והם דורשים שכר מעבר לשכר שקבעה המדינה, אך רבני 'צהר', שאינם מחויבים לזוגות, יכולים לקבל שכר על פי מה שקבעו מראש עם הזוג.

לכן תמוה בעיניי מאד שידדי הרב ברונר משווה את עניין רבני 'צהר' לרבנים שבמסגרת תפקידם הממלכתי אמורים לספק שירותי כשרות במקומם והם עושים זאת, אבל מעבר לזה הם מספקים שירותי כשרות פרטיים מיוחדים וכדו'.

ב. קבלת שכר - חילול השם!?

הרב ברונר מביא את דברי הרמב"ם בפירוש המשנה למסכת אבות:

ולא היו מתירים לעצמם לבקש ממון מבני אדם, והיו רואים שלקחתו חילול השם בעיני ההמון מפני שיחשבו שהתורה מלאכה מהמלאכות אשר יחיה בהם האדם ותתבזה בעיניהם... ברוח דברים אלה כתב גם הרב גייסון שהרב ייהפך להיות כמו התקליטן או הצלם וכדו'. כידוע, הרמב"ם הולך לשיטתו, שאסור לקבל שכר בעבור לימוד תורה; אולם להלכה אין אנו פוסקים כרמב"ם ומשום "עת לעשות לה"⁵. ושואל הרב ברונר: "רב שיש לו שכר ממקור אחר - מדוע לא יקבל את דברי הרמב"ם?"

על כך אשיב בשאלה בשם רבנים רבים שפנו אלי בשאלה בכיוון הפוך: כאשר הילדים גדלים ואנו נדרשים לשלם הון עתק על לימודים בישיבות, באולפנות וכדו' (שם לא שמעו על האיסור לקבל שכר על לימוד תורה...), האם מותר לנו להתנדב ולערוך חופות בחינם או שהחובה ללמד את ילדינו תורה קודמת?

לא יתכן לדרוש בעולמנו מקבוצה אחת של רבנים לעבוד בהתנדבות כאשר בכל הסביבה, הרבנים והמחנכים מקבלים שכר על הוראה וחינוך ומאלצים הורים למשפחות ברוכות ילדים לעבוד שעות נוספות ומשרות נוספות כדי לממן את חינוך הילדים.

ג. שכר בטלה

על כך יש להוסיף, שבפרט, כאשר הרב המחנך מתבטל מעבודתו האחרת ודאי שרשאי הוא לבקש "שכר בטלה" או שכר מקביל לשכר העבודה שהוא מתבטל ממנה בזמן התנדבותו⁶. ידידי הרב ברונר מצטט את דברי הבן איש חי שבבליה אין לקבוע שכר בטלה, ולכן הוא קובע שאין לקבל שכר על עריכת חופות שנעשות בבילה.

5. עיי' כס"מ לרמב"ם הלי תלמוד תורה ג, י.

6. על פי דברי הגמרא בכתובות קה, א: "כי הא דרב הונא כי הוה אתא דינא לקמיה אמר להו הבו לי", וכפי שפסק בשו"ע חו"מ ט, ה: "ואם אינו נוטל אלא שכר בטילתו - מותר, והוא שיהיה ניכר לכל שאינו נוטל אלא שכר בטלתו, כגון שיש לו מלאכה ידועה לעשות בשעה שיש לו לדון, ואמר לבעלי הדין: תנו לי שכר פעולה של אותה מלאכה שאתבטל ממנה...".

ועל כך אני תמה: איך אפשר לקבוע שרב העורך חופות אינו יכול להסתמך על ההיתר לקבל שכר כי אין זה: "שכר בטלה דמוכח" כאשר אנו עובדים גם בלילות, בחלקי משרות ובמתן הרצאות כדי לממן את חינוך ילדינו היקר!?

כאשר צוות המטלפנות ביצ'הרי' מקבל כל כך הרבה תשובות שליליות מרבנים שאינם יכולים לערוך חופה ביום זה או אחר מכיוון שיש להם שיעור קבוע או הרצאה וכדו' בימים מסוימים, או שהם קובעים מכסה מסוימת להתנדב ביצ'הרי' כי אין הם יכולים להרשות לעצמם להתנדב יותר מכיוון יש להם צורך לעבוד בעבודות נוספות, הרי זה בדיוק כמו: "שכר בטלה דמוכח".

ד. הרקע להצעה לשינוי ביצ'הרי'

פה ושם כבר נשמעים קולות של רבנים המהרהרים בשקט את שהרב נהוראי כתב, חשף והוציא לרשות הרבים. וברצוני להיות לפה לרבנים צעירים שפנו אלי בעניין זה ברוח דברי הרב נהוראי. חושש אני מאד שמפעל חשוב כל כך עלול להיפגע קשות כאשר הולכות ורבות הבקשות לרבנים מטעם יצ'הרי' שיערכו חופות מחד גיסא, ומאידך גיסא הרבנים נאלצים לצמצם את ההתנדבויות שלהם. כבר כיום בחודשי הקיץ, העמוסים בחתונות, נאלצים ביצ'הרי' לדחות מאות זוגות פונים בגלל חוסר ברבנים מחתנים. חוסר זה אינו נובע ממספר הרבנים המצטמצם אלא מהמספר המוגבל של ההתנדבויות שהרבנים יכולים לקבל על עצמם.

הנחת היסוד של הרב גייסון ולפיה קידוש השם הגדול שאנו זוכים לקיים נובע בעיקר בגלל העובדה שיש כאן משב רוח מרענן של רבנים שאינם מקבלים שכר, מוטעית, לעניות דעתי. כל זוג המגיע אלי דרך יצ'הרי' אני שואל אותו: למה פנית ליצ'הרי'? מה שמעת על יצ'הרי'? מה אתה מצפה ממני/מיצ'הרי'?

1. בדרך כלל הזוגות מספרים על ציפייה לרבנים צעירים ולאווירה אחרת, על רצון להכיר ולהבין את טקס החופה, ולעתים, לצערי, יש המצפים לשינויים הלכתיים בחופה (כמו החלפת טבעות).

זכור לי רק מקרה אחד(!) שהדגיש את עניין ההתנדבות ללא שכר.

רק בימים האחרונים קיבלתי תשובה זהה משלושה זוגות: רבני יצ'הרי' הם רבנים מסבירי פנים ופתוחים לציבור החילוני וכו'. נושא התשלום לא הוזכר בכלל, וכששאלתי אמרו לי שנושא התשלום הוא שולי. אחד מהם אמר שלמאפרת משלמים יותר ממה שהרב יעלה. גם כשחקרתי אותם וניסיתי למשוך אותם להתנגד בגלל הקשר הלא-מכובד שבין רבנות וכסף, הם המשיכו לטעון שהנושא לא חשוב בתנאי שלא יהיה קשר ישיר בין הרב והכסף (כלומר, תיווך של יצ'הרי'), ובתנאי שלא תהיה פה הפקעת מחיר או העברת כספים בלתי חוקית.

אכן יש קידוש השם גדול מאד במפגש עם הזוגות הבאים מתוך חשש מפני הבלתי מוכר, ולעתים מתוך הסתייגות מהממסד הדתי (לא תמיד שלא בצדק).

אך קידוש השם זה יוצא מתוך מפגש נעים ומסביר פנים בגובה העיניים בין הרב (שהיה משהו מפחיד ומרתיע) לבין הזוג. גם מתוך דפי המשוב שהזוגות ממלאים ניתן להבין שהמפגש עם הרב הוא שעשה את ההבדל.

לא ייפגע, חלילה, מאומה מההישגים החשובים האלו אם יצ'הרי' תעניק שירות זה לזוגות בתמורה לתשלום סביר, מסודר וחוקי.

יתכן בהחלט שבמציאות שבה אנו חיים, קבלת שכר רק תגביה את קרנו של הרב בעיני הזוגות, במנטליות המקובלת היום שבה "מה שלא עולה כסף לא שווה כסף".

עלינו לזכור שלכל הזוגות הפונים אלינו יש האפשרות ה"עממית" על פי החוק לקבל רב "רגיל" מהרבנות שבה נרשמו לנישואין ללא כל תשלום נוסף; כך שהעניין הכספי אינו המניע שלהם לפנות ל'צהר'.

2. העובדה ש'צהר' פועלת כעמותה אינה כשרה יותר למראית עין מאשר אילו היתה 'צהר' חברה הגובה תשלום ומשלמת שכר תמורת קבלות ובצורה חוקית.

במציאות הציבורית שלנו, עם כל הפרשיות הקשורות בעמותות בכלל, עמותות מפלגתיות ועמותות דתיות בפרט, פעילות 'צהר' במסגרת עמותה אינה עדיפה על מסגרת שירות טוב תמורת תשלום הולם וחוקי. **כמובן, אין אני מטיל אפילו צל של דופי, חלילה, בעמותת 'צהר'.** אני גאה להיות חלק מהחבורה הנהדרת של הרבנים המחתנים זרכה, אלא אני מתכוון רק לתדמית הציבורית של העמותות בישראל, שהיא ירודה מתדמית חברות הנותנות שירות תמורת תשלום בצורה חוקית ומסודרת. אשר על כן אם נעבור להיות חברה המקבלת תשלום בצורה מסודרת ונותנת קבלות וכדו', יכול להיות ששינוי זה ירבה קידוש השם ולא יפחית.

ה. הישן יתחדש ויתקדש - ב'צהר'

ברצוני להציע ל'צהר' להתרחב ולהתחדש בתחום השירות הניתן לזוגות הנישאים, להשתמש בדגם ישן ומוצלח שהיה קיים בעבר, לחדש אותו ולהגדיל ולפתח את השירות לציבור, גם בתחומים נוספים.

הזוגות הפונים ל'צהר' עושים זאת כי הם מבולבלים ומפוחדים מתהליך הרישום הנראה להם זר. הם לא מתמצאים בהליכי הרישום הכוללים גם עניינים הלכתיים המרתיעים אותם, כמו קביעת תאריך, הדרכת חתנים, הדרכת כלות וכדו'.

'צהר' הצליחה להקל עליהם בקטע אחד: היכרות עם רב, היכרות עם טקס החופה והדרכת כלות, ודרכו גם נפתח צוהר ליהדות בעבור הזוגות הנישאים.

לאור ההצלחה בקטע אחד של נתיב הנישואין ברצוני להציע להרחיב את השירות ש'צהר' נותנת לציבור גם בנקודות נוספות על ציר זה:

1. ייעוץ לפני הרשמה לנישואין: היכן להירשם? היכן עושים תעודת רווקות? ישנן אפשרויות שהזוגות לא יודעים עליהן (להירשם במקום הקרוב למקום החתונה, למשל). מה צריך להביא לקראת הרישום? (איך משיגים תעודת נישואין/כתובה של ההורים אם אבדה?). ובכלל, איך להסתדר בסבך המערכת?

2. ייעוץ ועזרה בבית הדין הרבני (אם צריך).

3. ייעוץ לפני נישואין בתחום המשפחה והזוגיות.

הפחד מגירושין קיים כבר אצל זוגות אלו בשלב זה של חייהם. אחוז הגירושין הגבוה בכלל והיכרות עם חברים וקרובים שהתגרשו בפרט תורמת לזה לא מעט. בשיתוף עם אנשי מקצוע נוכל לעשות זאת בצורה טובה ולא רק אגב הדרכת המקווה.

נראה לי שלגוף כמו 'צהר' עם מערכת של משרד, רבנים מכל מיני מגזרים ותחומים, קשרים עם הממסד הדתי וכדו' ובשיתוף אנשי מקצוע מקרב הרבנים/הרבניות או מחוץ למסגרת זו, נוכל לתת שירות טוב לזוגות המבולבלים בתחום ש'צהר' הוכיחה את עצמה כטובה בו מאד - עזרה ומפגש בגובה העיניים ובצורה מכבדת ומכובדת.

דגם דומה היה קיים בעבר (הרבנים הוותיקים יותר ב'צהר' בוודאי זוכרים אותו) - מסגרת שקמה ע"י 'גשר' ונתמכה על ידי משרד הדתות: קבוצות של זוגות שנרשמו לנישואין הוזמנו

למספר פגישות שנקראו "לחיות ביחד", ובהן הודרכו על ידי פסיכולוגית/יועצת ורב בנושאים של בניית זוגיות, טהרת המשפחה ועריכת החופה. עצם המפגש עם רבנים/רבניות/יועצות וכדו' מהמגזר התורני גרם למהפך מבורך אצל זוגות אלו, שהכירו את עולם הרבנות גם בתחומים "לא הלכתיים" ונפתח להם צוהר להכיר את התורה כתורת חיים מודרנית.

יש לעניות דעתי אפשרות לנצל את ההתחדשות שהביאה 'צהר' לתודעת הציבור, ביחס לרבנים ולהלכה ואת המנגנון המשרדי של 'צהר' שכבר קיים ופועל בצורה יעילה, מכובדת, ומקדשת שם שמים כדי לספק לציבור שירות יותר טוב (ולא לדחות זוגות רבים כל כך דווקא בתקופה הבוערת ביותר של השנה לגבי חתונות). ניתן להמשיך לקדש שם שמים על ידי הגדלת מספר הזוגות שיקבלו שירות מצהר, לתת שירות טוב יותר ומקיף יותר בעניינים נוספים הקשורים לזוג ועל ידי כך לפרוץ את תדמית הרבנות מגוף העוסק רק בעניינים דתיים לגוף העוסק בבעיות מרכזיות בחיי הזוג. בזה נרויח בעקיפין גם דוגמא חינוכית להיות התורה תורת חיים העוסקת ומטפלת בשאלות החיים (גם כאלה שלא נחשבות כשאלות דתיות).

כל עניין התשלום לא יהיה ישירות בין הרב והזוג אלא יעבור דרך 'צהר' בצורה מסודרת וחוקית (כמו שנעשה היום בעניין הסעת הרב). ולא יהיה קשר בין הרב לכסף - קשר שאכן עלול לגרום לחילול השם.

התשלום לא יהיה רק בעבור עריכת החופה אלא על מכלול שירותים שאינם שירותי דת ישירים, וממילא גם החששות ההלכתיים שהועלו על ידי ידידי הרב ברונו (אם נשארו כאלה לאור מה שכתבתי לעיל) יוסרו על ידי תשלום בהבלעה, כמו שנעשה בתחומים אחרים בהלכה במקרים שיש איסור לקבל שכר כמו שכר שבת, חזנים וכדו'.⁷

אסיים בתפילה לבורא עולם שנמשיך לקדש שמו ולפתוח צוהר של הבנה וחיבת הדת לכלל עמו, גם לאלה הרחוקים לעת עתה מהיכרות עם אור התורה המאיר את כל פינות חיינו.

7. עיי שו"ע או"ח רמו, א (וכן רמה, ה ועוד).

